Evocarea unei personalităţi ştiinţifice de excepţie a statisticii oficiale româneşti

Leonida Colescu (1872-1940) - licenţiat în drept - Bucureşti 1892; doctor în ştiinţe economice şi financiare, Bruxelles, 1897; a fost **conducătorul Instituţiei de statistică (1899-1922)**; membru al Institutului Internaţional de Statistică, 1910; administrator al Institutului Economic Român, 1923; preşedinte al Consiliului Superior de Statistică, 1925; membru al Comisiei pentru Recensământul General al Populaţiei, 1929; profesor la Şcoala Superioară de Statistică, 1930; membru fondator şi vicepreşedinte al Societăţii Române de Statistică, 1937.

Personalitate ştiinţifică de excepţie a primei jumătăţi a secolului XX, **Leonida Colescu** economist, statistician, finanţist, demograf, profesor, editor şi publicist, cu o vastă şi aleasă cultură a lăsat posterităţii o **operă amplă** cu o arie diversificată de cuprindere şi abordare ştiinţifică aprofundată a problematicii statistice şi economice, o mare parte din ideile cuprinse în lucrările sale fiind de actualitate şi în prezent.

A conceput, organizat şi condus cercetări statistice de mare amploare şi complexitate; a elaborat circa 50 lucrări de studiu, referate şi comunicări ştiinţifice prezentate în ţară şi străinătate.

Sub conducerea sa, statistica României a cunoscut o puternică dezvoltare – Leonida Colescu fiind considerat, împreună cu Dionisie Pop Marţian, **ctitori** ai statisticii moderne româneşti.

Pe cât de vastă şi complexă a fost activitatea sa, pe atât de puțin cunoscută, dată uitării, cu totul pe nedrept, o lungă perioadă de timp – cu o prezență sporadică chiar în cadrul unor publicații de specialitate, fiind **perceput, mai mult ca demograf**.

Sesiunea ştiințifică omagială Leonida Colescu**,** organizată sub patronajul Academiei Române, în luna octombrie 2002, a reprezentat nu numai un **omagiu de recunoştință** adus acestei personalități statistice, ci şi **începutul unui act reparatoriu pentru situarea întregii sale opere în drepturile ei fireşti**.

***

Leonida Colescu a manifestat un interes deosebit pentru conceperea, organizarea şi efectuarea cercetărilor statistice, precum şi pentru valorificarea rezultatelor obținute.

În cadrul preocupărilor sale complexe, **statistica populației, a avut un loc aparte,** Leonida Colescu considerând că în timp ce datele statistice privind agricultura, industria, comerțul etc., sunt utilizate cu precădere de către instituțiile de resort, cele referitoare la nivelul, structura, distribuirea în spațiu a populației etc., sunt menite să satisfacă cerințele directe ale tuturor departamentelor administrației de stat, precum şi ale organelor administrației locale „al căror obiect este locuitorul țării". De aici şi insistența deosebită manifestată cu diferite prilejuri în lucrările sale, ca datele recensământului populației să fie considerate ca oficiale şi cu valabilitate generală — această insistență îndreptățind de altfel şi criticile severe aduse recensămintelor fiscale efectuate după anii 1859-1860 de către organele administrative care au avut un grad accentuat de subestimare.

Deşi avea doar 27 de ani, şi-a asumat sarcina de o mare răspundere de a organiza şi coordona: "**Recensământul populației din decembrie 1899",** acesta constituind **prima sa lucrare** de mare anvergură şi complexitate.

Prevăzut inițial a fi un **recensământ fiscal** (în baza Legii din anul 1882 care prevedea efectuarea unor astfel de lucrări cu o periodicitate de 5 ani, începând cu 1884), a reuşit prin intervențiile sale să-l transforme într-un **adevărat recensământ general al populației** organizat şi efectuat după regulile generale ale statisticii.

Printre măsurile pregătitoare ale recensământului, se distinge introducerea pentru **prima oară** în formularul de înregistrare a **buletinelor de familie,** înlocuind listele colective (folosite la recensamintele anterioare), care, potrivit **concepției sale,** au cuprins o serie de indicatori, grupați pe baza a trei criterii principale: **demografic** (sexul, vârsta în ani împliniți şi starea civilă); **social** (cetățenia, religia şi gradul de instruire); **economic** (profesia principală, secundară etc.) domiciliul permanent precum şi infirmitățile vizibile.

Pentru realizarea acestui obiectiv important în condiţii cât mai bune au fost **recrutaţi** circa 12.000 „recenzori ai statului" precum si efectuarea unui **control permanent** în perioada organizării, desfăşurării lucrărilor de înregistrare şi prelucrare a datelor.

Au existat, totuşi, şi unele **deficienţe**, inerente oricărui început, atât cu ocazia culegerii informaţiilor, cât şi a prelucrării şi centralizării acestora, la care s-a adăugat şi **intervenţia arbitrară** a unor prefecţi prin modificarea nejustificată a rezultatelor.

Pentru crearea condiţiilor optime organizării şi efectuării în anii următori a unor asemenea lucrări, a solicitat, (în partea introductivă a analizei rezultatelor obţinute), ca recensământul să fie ***executa****t în „virtutea unei* ***legi speciale****, care pe de o parte să procure mijloacele băneşti necesare pentru instruirea unui corp de agenţi retribuiţi, bine instruiţi în rolul lor; pe de altă parte să prevadă obligativitatea comunicării de ştiinţe statistice cu o sancţiune penală pentru locuitorii care refuză a da informaţiuni; în* ***fine caracterul fiscal al unei asemenea operaţiuni trebuie să dispară cu desăvârşire****"*[1].

Rezultatele provizorii, privind principalii indicatori, au fost publicate în anul 1900 iar cele definitive în 1905. Aceste întârzieri au fost determinate, în principal, de suprapunerea operaţiilor de centralizare cu alte lucrări, îndeosebi cu recensământul animalelor din anul 1900 şi ancheta industrială din 1901-1902.

Apreciind, cu **modestie şi realism,** că această lucrare deşi nu se situează la nivelul celor efectuate în alte ţări *"reprezintă un progres sensibil faţă de cele anterioare şi că situaţiunea ce se desprinde din analiza cifrelor ce publicăm de astă dată, este foarte apropiată de realitate."*

Este meritul deosebit al lui Leonida Colescu de a fi ştiut să transforme recensământul fiscal într-un autentic recensământ statistic al populaţiei atât prin intervenţiile sale pertinente în conceperea şi efectuarea acestuia cât şi prin sprijinul pe care a reuşit să şi-l atragă din partea factorilor de decizie ai administraţiei de stat.

Retipărit în anul 1944, prin grija Institutului Central de Statistică, reputatul demograf al perioadei interbelice, dr. Sabin Manuila, director general, a considerat Recensământul din anul 1899 (în prefaţa acestei lucrări) drept " *eminenta lucrare a marelui statistician Leonida Colescu, care prin personalitatea, prin ştiinţa şi prin activitatea sa a fost timp îndelungat figura reprezentativă a statisticii româneşti din prima parte a secolului nostru"*[2].

Exprimând, totodată, un **omagiu postum** adus acestui statistician de o mare valoare, Sabin Manuila a apreciat că prin retipărirea lucrării, "*servim în acelaşi timp, în mod direct şi cauza statisticienilor de azi şi mai ales a celor de mâine*".

● Experiența acumulată de-a lungul anilor i-au permis efectuarea în condiții mult mai bune a **„Recensământului general al populației din decembrie 1912"** atât în ceea ce priveşte **conceperea şi organizarea** acestuia, cât şi **valorificarea rezultatelor,** desprinzându-se complet de „normalul" acelor vremuri.

În urma insistențelor sale, lucrările recensământului s-au desfăşurat pe baza unei **Legi speciale** (publicată în Monitorul Oficial din luna februarie 1912) fiind **primul act normativ promulgat** care a reglementat principiile de bază preconizate de către Leonida Colescu încă din anul 1899, privind organizarea şi efectuarea unor asemenea cercetări statistice.

Completată cu noi elemente prevăzute în Regulamentul publicat în Monitorul Oficial din luna iunie 1912, au fost stabilite în mod expres următoarele **principii de bază:** universalitatea înregistrărilor; periodicitatea decenală; categoriile de populație care urmau a fi înregistrate şi definirea lor; începerea înregistrărilor în întreaga țară în aceeaşi zi (moment de referință); confidențialitatea datelor înregistrate; executarea lucrărilor de către „agenții statistici recenzori" special instruiți şi retribuiți; formularul observării statistice; mijloacele financiare; stabilirea unei perioade de 10 luni pentru efectuarea lucrărilor pregătitoare; sectorizarea teritoriului în secțiuni şi circumscripții de recensământ; inventarierea şi numerotarea locuințelor prevăzute a fi recenzate; efectuarea anchetei statistice pe baza unui chestionar pentru identificarea principalelor relații între fenomenele demografice; configurația terenului; condițiile economice ale fiecărei localități[3] etc.

Referitor la formularul privind înregistrarea datelor se desprind trei **aspecte de interes deosebit:** înregistrarea pentru **prima dată** a **profesiei** (principale şi secundare) atât pentru capul gospodăriei (cum s-a procedat în anii anteriori) cât şi pentru restul membrilor gospodăriei în vârstă aptă de muncă; **locul de naştere** pentru relevarea migrației interne şi externe; **stabilirea fertilității feminine** (pe baza informațiilor privind femeia căsătorită, văduvă sau divorțată şi a numărului de copii în viață precum şi a celor morți), corelată cu vârsta şi religia.

Datorită **împrejurărilor vitrege din perioada anilor 1913-1919**, prelucrarea şi centralizarea datelor, precum şi valorificarea rezultatelor au

fost realizate în etape şi în mod diferenţiat. **În prima etapă**, a fost asigurată prelucrarea şi publicarea, **în anul 1915**, a **datelor provizorii** pentru principalii indicatori, lucrarea fiind precedată de o scurtă notă analitică. **Etapa a doua** privind prelucrarea şi centralizarea integrală a datelor a durat până în anul 1921, însă pe măsura încheierii acestor operaţii pentru anumite segmente, **rezultatele definitive** au fost date publicităţii, grupate, practic, în **cinci lucrări**.

● În anul 1915 a fost publicată lucrarea: **„Ştiutorii de carte din România"** împreună cu o analiză detaliată care reliefează în mod pregnant **capacitatea deosebită** a lui Leonida Colescu **de interpretare economico-socială a constatărilor pe cale statistică** prin **asocierea unor factori esenţiali** care au determinat gradul de instruire din mediul rural, subliniind că "*Utilitatea acestei publicaţiuni este înveterată: punându-se în lumină gradul de răspândire a ştiinţei de carte în masele locuitorilor, vom cunoaşte exact părţile de ţară în care analfabetismul predomină încă şi vom şti, unde trebuie să îndreptăm mai intensiv activitatea şcolară, pentru a combate acest flagel."*[4] Totodată, a arătat că „*statistica va oferi o platformă solidă pentru studiul cestiunilor în legătură cu reformele politice la ordinea zilei şi va contribui astfel la rezolvarea unei probleme de cel mai înalt interes social"*

● În lucrarea: "**Statistica profesiunilor din România"** apărută în anul 1921 (elaborată împreună cu colaboratorii săi), pe baza rezultatelor Recensământului din anul 1912 atrage atenţia în mod deosebit **corelaţia multiplă** privind repartizarea populaţiei active după situaţia în profesie, pe grupe de profesii, vârstă şi starea civilă, pe sectoare ale economiei naţionale, **realizată pentru prima oară în ţara noastră**.

O asemenea corelaţie complexă a mai fost realizată cu ocazia Recensământului populaţiei din anul 1956.

●**„Recensământul clădirilor şi locuinţelor"** efectuat concomitent cu cel al populaţiei n'a constituit obiectul unei lucrări independente, alcătuind *"împreună cu constatările de ordin demografic, o lucrare specială asupra aşezărilor populaţiei pe teritoriul românesc"*[5]. Acest recensământ (ale cărui rezultate au fost publicate în anul 1920) reprezintă **un important element de noutate**, fiind nu numai **prima cercetare statistică de acest gen** efectuată în România ci şi printre **primele lucrări pe plan european.**

În analiza rezultatelor publicate, a subliniat încă de la început că: „*Ar fi fost extrem de interesant să putem compara situaţiunea numerică a clădirilor de acum cu aceea din trecut: din nenorocire nu se găseşte nici-o urmă în publicaţiunile vechi ale României asupra acestei cestiuni. Marţian nu s-a*

ocupat în ***numerotarea de la 1859*** *despre clădiri, nici despre locuinţe, aşa că orice comparaţiune cu trecutul este imposibilă.* ***Investigaţia noastră*** *din 1912 este* **cea dintâi** *care a îmbrăţişat acest important capitol în raporturile ce ating populaţiunea ţării."*

Vădind o bună cunoaştere a situaţiei reale, Leonida Colescu a reuşit **să evidenţieze principalele aspecte** privind numărul clădirilor şi locuinţelor, precum şi densitatea acestora pe Km^2 în raport cu densitatea populaţiei; modul de dobândire a acestora; materialele folosite la construirea lor şi a acoperişurilor; repartizarea locuinţelor după numărul camerelor şi gradul de ocupare (folosire); dotarea locuinţelor şi clădirilor cu dependinţe etc., insistând în mod deosebit asupra celor din mediul rural, mai cu seamă cu privire la materialele folosite şi gradul de confort.
O **atenţie deosebită** a acordat analizei locuinţelor lipsite de un minim de confort reliefând, în acest sens, existenţa unui număr încă mare de bordeie, locuinţe construite din pământ sau chirpici, a celor acoperite cu paie etc.

● Datele înregistrate la Recensământul din anul 1912, cu toate că au fost **prelucrate şi centralizate în întregime**, acest proces a fost terminat abia în anul 1921 (din anumite motive, în special de ordin pecuniar). Rezultatele privind populaţia ca atare au fost publicate doar parţial în "Statistica demografică a României". Lucrarea a fost intitulată: **"Populaţia Regatului Român"** constituind, de fapt, **partea fundamentală** a acestui recensământ.

Studiul care a însoţit tabelele de prezentare ale rezultatelor a fost întocmit de această dată de către şeful serviciului de demografie, I. Scărlătescu pe baza datelor transmise de către Leonida Colescu a căror valoare a rămas incontestabilă, el întocmind doar **prefaţa** (precuvântare cum a denumit-o el) în care au fost reliefate locul şi importanţa deosebită a acestui recensământ. "*Este incontestabil că în domeniul investigaţiilor sociale şi economice, înfăptuite în acest pătrar de secol în România, Recensământul general al populaţiunii din 19 decembrie 1912 (1 ianuarie 1913), constituie* ***opera cea mai măreaţă şi mai vastă****. Executată după principii ştiinţifice într-o singură zi, în tot cuprinsul ţării, în urma unei pregătiri migăloase de 10 luni, această lucrare interesează viaţa fizică şi socială a locuitorilor"*[6] iar în final subliniind că deşi rezultatele recensământului "*au intrat acum în faza istorică, totuşi suntem datori să le consacrăm tot interesul atât practic cât şi ştiinţific, pentru că această oglindă a trecutului luminează starea actuală şi desenează procesul de desvoltare în viitor a populaţiunii româneşti.*

Modul de organizare şi efectuare a lucrărilor Recensământului general al populației din anul 1912, prelucrarea şi valorificarea rezultatelor obținute se înscriu ca un **moment foarte important** în statistica populației, acest recensământ constituind un **model de referință deosebit** pentru cercetările statistice realizate în anii care au urmat.

***

Efectuat după o perioadă de 40 de ani de la Recensămintele din anii 1859 şi 1860 din Muntenia şi Moldova, realizate de către Dionisie Pop Marțian şi Ion Ionescu de la Brad, **„Recensământul animalelor din decembrie 1900"** a marcat un progres deosebit de important în efectuarea acestui gen de investigații statistice[7].

Utilizând **metodele moderne,** recomandate de către Institutul Internațional de Statistică, (adaptate la specificul din țara noastră) **recensământul s-a înscris în practica statistică curentă a țărilor vest-europene** cu o bogată experiență în acest domeniu.

Pornind de la premiza că o bună organizare a acestei acțiuni asigură obținerea unor date cât mai reale şi în timpul optim prevăzut, Leonida Colescu a întreprins o serie de **măsuri pregătitoare:** inițierea unor **ample acțiuni de popularizare** prin Monitorul Oficial, presă, lipirea de afişe la primării şi în alte locuri vizibile pentru a lămuri cetățenii că acest recensământ este o **lucrare pur statistică,** interzicându-se cooptarea în comisiile locale a perceptorilor sau agenților fiscali; împărțirea, pentru **prima oară,** a teritoriului localităților în **sectoare de recensământ;** stabilirea **momentului de referință** pentru declanşarea lucrărilor de înregistrare pe teren a animalelor etc.

Ca o **măsură inedită** a fost şi efectuarea, **unui recensământ de probă** înainte cu 3 zile de declanşarea lucrărilor pe teren, dovedindu-se foarte util pentru personalul antrenat în această acțiune.

Intocmit, potrivit concepției sale, formularul **observării statistice** a cuprins o gamă mult mai largă de indicatori decât la recensămintele anterioare prevăzându-se pentru **prima dată** şi înregistrarea animalelor aflate **în afara localității** precum şi **profesia de bază** (" de căpetenie") a deținătorului de animale.

Pe baza rezultatelor obținute şi a altor surse de date a fost întocmit, de asemenea, **pentru prima oară** în istoria statisticii agricole **un studiu amplu şi complex** privind creşterea animalelor, apreciind că "*Publicarea recensământului animalelor* ***umple astăzi o lacună mare*** *în domeniul statisticii animalelor.* ***Intr-o țară, în care agricultura formează factorul cel mai de căpetenie de producțiune, este de absolută trebuință a se cunoaşte la epoce apropiate şi cât mai pe larg avuția de animale****"*.

Bine documentat şi structurat – **studiul** care poate fi considerat un model şi în prezent – evidenţiază o serie de **aspecte importante** privind; distribuirea animalelor pe provincii istorice, judeţe şi ca un fapt inedit şi pe localităţi; gradul de înzestrare a gospodăriilor cu animale; repartizarea animalelor după profesia de bază a deţinătorilor; baza furajeră; importul şi exportul de animale; folosind şi unii indicatori de intensitate (numărul de animale se revine la 1000 de locuitori, la 100 ha, structura animalelor pe categorii de folosinţă etc.) precum şi comparaţii cu un număr însemnat de ţări, în principal, din Europa, pentru a da o imagine generală privind ierarhizarea zootehniei ţării noastre în cadrul ţărilor europene.

Exprimându-şi părerea în legătură cu conceperea, organizarea şi efectuarea acestui recensământ, Leonida Colescu sublinia în mod realist *"Nu avem pretenţiunea de a fi săvârşit o operă perfectă, ideală, căci aceasta nu s-ar putea îndeplini de cât cu sacrificii materiale mult mai mari.".. "cu toate acestea suntem convinşi că statistica de faţă are o valoare apreciabilă din punct de vedere al foloaselor ce se vor putea trage prin studii speciale"... ."am voit şi am reuşit, graţie concursului ce ni s-a dat**, *de a* ***rupe cu tradiţiile trecutului*** *în organisarea lucrărilor de acest gen* (referindu-se la recensămintele fiscale) *şi de a le îndemna pe o cale sănătoasă."*[8]

Realizare de o **înaltă ţinută ştiinţifică**, atât în ceea ce priveşte conceperea, folosirea unor metode moderne de investigaţie statistică precum şi fructificarea strălucită a multitudinii informaţiilor obţinute, **acest recensământ a constituit o premieră absolută** în practica cercetărilor statistice din agricultură. Apreciată ca o lucrare la nivelul european al acelor ani, Recensământul animalelor din anul 1900 a însemnat un **succes remarcabil al statisticii agricole a României,** constituind un **reper profesional de excepţie,** pentru cercetările statistice din agricultură realizate în întregul secol XX – **acest studiu detaliat şi complex reprezentând un unicat şi în prezent în domeniul statisticii creşterii animalelor**.

- **„Recensământul animalelor din luna aprilie 1916",** organizat în condiţii deosebit de grele (două războaie balcanice, Primul Război Mondial şi refugiul instituţiilor statului în Moldova) a fost efectuat pe baza instrumentarului statistic utilizat cu rezultate foarte bune la Recensământul din 1900, căruia i-au fost aduse unele modificări impuse de noile cerinţe de cunoaştere a activităţii din zootehnie precum şi de situaţia precară în care s-a aflat ţara noastră în acea perioadă.

În cadrul **măsurilor organizatorice** preconizate, s-a avut în vedere atât asigurarea securităţii recenzorilor, cât şi cuprinderea întregului efectiv

de animale şi efectuarea unui control susţinut. De asemenea, în **formularul observării statistice,** s-a prevăzut pentru **prima dată înregistrarea raselor,** pentru vaci şi oi, iar în programul de prelucrare şi centralizare a datelor a cuprins de asemenea, şi stabilirea efectivelor pe localităţi, impusă mai cu seamă, de cerinţele stării de război**.**

Având în vedere necesitatea cunoaşterii operative a rezultatelor pentru orientarea politicii statului în domeniul dezvoltării zootehniei în noile condiţii, a fost organizată, într-o primă etapă, prelucrarea principalilor indicatori pentru stabilirea **rezultatelor provizorii** într-un termen cât mai scurt. Prelucrarea şi centralizarea datelor precum şi întocmirea unui studiu analitic succint au fost **realizate în numai două luni,** ceea ce a reprezentat o **performanţă remarcabilă,** mai ales dacă se ţine seama nu numai de condiţiile grele ale războiului în care s-au efectuat aceste operaţiuni ci şi de slaba dotare tehnică a Instituţiei statistice, Leonida Colescu afirmându-se şi ca un **foarte bun organizator.**

In studiul elaborat, au fost abordate principalele probleme referitoare la evoluţia efectivelor de animale în perioada 1900-1915, modificările intervenite în nivelul şi structura acestora pe total ţară şi în profil teritorial; în dotarea gospodăriilor cu animale folosind şi unii indicatori de intensitate, precum şi comparaţii cu alte ţări crescătoare de animale[9].

***

● În România, ultimul deceniu al secolului XIX şi începutul secolului XX, au fost marcate de **creşterea accentuată a numărului întreprinderilor industriale**, în special al celor mari, constituite atât pe baza capitalului autohton cât mai ales străin. Necesitatea cunoaşterii cât mai detaliate a stadiului de dezvoltare a industriei; profilului activităţii întreprinderilor industriale mari precum şi a celor mici şi mijlocii; capitalului acestora; forţei de muncă utilizată; importului şi exportului de produse industriale, brute şi prelucrate etc… au impus efectuarea: ”**Anchetei industriale din 1901-1902”,** în vederea stabilirii viitoarelor coordonate ale politicii României în acest domeniu – ţara noastră situându-se printre **primele ţări europene** care au efectuat astfel de investigaţii şi mai ales de o asemenea amploare.

Referindu-se la **necesitatea şi importanţa anchetei**, Leonida Colescu a menţionat în mod lapidar **scopul** acestei cercetări statistice"*Ca să consolidăm situaţia prezentă, păstrând ce avem, şi ca să alimentăm conştient desvoltarea naturală a industriilor trebue să ne dăm seama, cum sunt organisate şi cum funcţionează ele.Iată scopul, iată obiectul**, iată utilitatea acestei anchete** care a desvăluit existenţa unei industrii serioase şi întinsă în ţară."*

In **concepţia** lui, **producţia industrială** reprezenta **"***numai acea parte a producţiunii, care consistă în transformarea, cu ajutorul principal şi indispensabil al omului, a materiilor prime într-un produs nou, cu însuşiri diferite de acelea ale materiilor din care e format."*

Fiind **prima investigare** statistică de mari proporţii în domeniul industriei, realizarea anchetei declanşată la sfârşitul lunii octombrie 1901, a necesitat circa şase luni pentru organizarea şi culegerea,informaţiilor, un an pentru verificarea şi prelucrarea acestora şi încă şase luni pentru centralizarea datelor, elaborarea analizei rezultatelor şi tipărirea întregii lucrări.

De asemenea, pentru asigurarea obţinerii unor date şi informaţii cât mai corecte, Colescu **a delimitat industria mare de cea mică şi mijlocie** folosind drept criteriu utilizarea forţei motrice, mărimea capitalului şi a numărului personalului folosit, prin **industria mare** înţelegând *toate întreprinderile care pe lângă munca omului întrebuinţează maşini puse în mişcare fie cu apă, fie cu gaz, petrol, benzină, electricitate sau cu orice mijloc mecanic, iar prin **industria mijlocie şi mică** toate celelalte îndeletniciri de natură industrială, adică toate meseriile atelierelor, a căror activitate nu se bazează pe maşini puse în mişcare prin forţa mecanică.*

Pentru efectuarea anchetelor a folosit **două metode diferite** de culegere a datelor şi **două tipuri de formulare,** întocmind **două lucrări separate**; una pentru industria mare şi cealaltă pentru industria mică şi mijlocie. Apoi a întrunit ambele lucrări într-un capitol general "partea generală" care a cuprins un număr mai restrâns de indicatori, (reprezentând **o sinteză** a celor două lucrări) pentru a putea reliefa aspectele importante ale întregii industrii.

O asemenea abordare a problematicii vaste, ilustrează **preocuparea şi aptitudinile** sale, în vederea creării unei **concordanţe cât mai exacte între obiect şi metodă.**

Pentru repartizarea corectă a întreprinderilor după profilul activităţii lor, **au fost stabilite 16 ramuri industriale** precum şi grupe şi subgrupe (după caz) ale fiecărei ramuri.

Cuprinzând în această anchetă şi personalul angajat în

întreprinderi, a realizat, totodată, şi prima înregistrare statistică a forței de muncă din industrie.

Lucrarea de ansamblu, cu rezultatele anchetei, a cuprins un studiu voluminos, întregul instrumentar statistic şi, ca o **noutate**, a fost **înglobată** şi **întreaga corespondență** purtată între organele centrale antrenate în această acțiune şi factorii de răspundere din județe.

În **studiul** întocmit, a abordat o gamă largă de probleme economice, financiare şi sociale privind activitatea întreprinderilor, pe ramuri ale industriei şi județe, precum şi pe tipuri de întreprinderi.

„*Cu toate imperfecțiunile sale* (menționa Leonida Colescu) *opera aceasta va rămâne ca un monument neşters ridicat la începutul secolului, pentru a spune lumei viitoare cari au fost organele şi funcțiunile vieții industriale a României în actuala epocă. Şi este de netăgăduit că nici legiutorul, care ar fi chemat să regulamenteze munca națională şi producțiunea ei nici savantul care va voi să reconstituie vr'o dată istoria noastră economică, nu se va lipsi de a consulta cu folos bogatul şi prețiosul material ce s'a adunat cu ocasiunea anchetei industriale."*[10]

***

In întreaga sa activitate, **Studiul şi analiza statistico - economică a constituit trăsătura definitoare a preocupărilor lui Leonida Colescu** pentru studierea vieții economico-sociale, elaborând, în decursul anilor, un număr însemnat de lucrări de studiu şi analiză, vizând principalele probleme care au preocupat societatea românească în primele trei decenii ale secolului XX.

- „**Studiul analitic privind agricultura României",** bazat pe rezultatele cercetărilor statistice[11] efectuate în anii 1904 – 1905, în toate localitățile, evidențiază nivelul dezvoltării agriculturii la începutul secolului XX şi tendințele mai importante, ce se desprind, privind evoluția acesteia[12].

Subliniind **necesitatea** investigărilor statistice şi a elaborării acestui studiu, aprecia că o *"cunoaştere cât mai exactă a factorilor de producțiune ale țării este o condițiune esențială şi un mijloc sigur pentru buna stare şi propăşirea ei economică"*[13] *..." Mai cu seamă este utilă o asemenea investigațiune în domeniul agriculturii, care represintă industria ca cea mai mare şi cea mai importantă a României, pârghia cea mai puternică a organismului nostru social".*

Pusă în serviciul agriculturii "*statistica* (afirma Leonida Colescu) *are ca obiect de a arăta ce se produce şi unde se produce, cât se produce, cum şi de către cine se produce*".

Pentru obţinerea datelor necesare întocmirii acestui studiu, a **conceput şi difuzat** la toate primăriile comunale o **listă nominală** în vederea înregistrării pentru fiecare gospodărie, a suprafeţelor cultivate pe grupe de culturi şi a producţiei obţinute. **Această listă apare pentru prima dată ca o precursoare a Registrului agricol,** introdus în practica statisticii agricole în deceniul patru al secolului trecut.

Reţine, de asemenea, atenţia **metoda originală** de observare statistică utilizată la culegerea datelor privind **dotarea tehnică a agriculturii** realizată pe un **chestionar separat** bazat pe lista nominală a gospodăriilor – care a cuprins şi unele întrebări cu caracter economico-sociologic.

Explicând modul şi metodele statistice de obţinere a datelor precum şi colaborarea sa cu organele administrative locale şi alţi factori de răspundere, a adoptat o **poziţie tranşantă împotriva criticilor nejustificate** a celor care şi-au exprimat neîncrederea asupra rezultatelor acestor înregistrări, menţionând că, în cea mai mare parte, "criticii săi" **nu cunoşteau nici cum se întocmeşte o statistică oficială şi nici să interpreteze aceste informaţii.**

El a recunoscut că deşi au existat anumite imperfecţiuni, unele inerente statisticii agricole, altele datorită organelor administrative "*rezultatele acestei statistici conţin multă valoare în ele şi corespund pe deplin scopului pentru care se execută."*

În prima parte a studiului, au fost relevate o serie de aspecte privind teritoriul României şi împărţirea acestuia din punct de vedere agricol; numărul şi întinderea (mărimea) exploataţiilor agricole; gruparea exploataţiilor în două categorii[14]: peste 100 hectare (mari) şi sub 100 hectare (mici); populaţia agricolă şi numărul zilelor lucrate; maşinile şi utilajele agricole; efectivele de animale pe specii şi categorii de destinaţie; apicultura şi sericicultura; impozitul agricol; valoarea brută a produselor agricole; valoarea unui hectar rezultată în urma licitaţiilor publice etc….

În cea de **a doua parte** au fost analizate datele referitoare la suprafaţa cultivată şi producţia principalelor culturi.

Pe baza unor calcule de intensitate, structură, corelaţii, grupări etc. Leonida Colescu **a analizat principalele probleme ale agriculturii** româneşti formulând o serie de concluzii semnificative.

În a doua jumătate a secolului XIX **suprafaţa arabilă cultivată, a viilor şi livezilor** a înregistrat o **tendinţă accentuată de creştere** reprezentând la începutul secolului XX circa jumătate din suprafaţa deţinută de către gospodăriile agricole, comparativ cu numai un sfert în urmă cu 50 de ani. **Creşteri importante** au înregistrat şi **efectivele de animale** în special la bovine

şi porcine, precum şi o intensificare a sericiculturii şi apiculturii. Ca urmare, a avut loc o **sporire importantă a producţiei agricole şi a disponibilităţilor pentru export** *mai cu seamă pentru cereale, bovine şi porcine.* Aceste *creşteri* s-au realizat, în principal *pe* ***cale extensivă,*** *producţiile medii* evoluând într-un *ritm lent* atât în ramura cultivării plantelor, cât şi a creşterii animalelor.

Un fenomen deosebit de important evidenţiat în acest studiu a fost cel al **polarizării proprietăţii agricole:** marile gospodării (peste 100 hectare) deşi reprezentau doar 4% din numărul total al gospodăriilor, deţineau o treime din întreaga suprafaţă cultivată, celelalte gospodării care reprezentau 96 % deţineau două treimi din suprafaţă.

Apreciind ca *pozitivă dotarea tehnică* a agriculturii, în special în ultimii ani ai secolului XIX, Leonida Colescu a evidenţiat cu pregnanţă **starea precară privind dotarea gospodăriilor agricole,** în mod deosebit a celor mici, care în mare parte, foloseau pluguri, grape şi rariţe de lemn, grape cu mărăcini, care şi căruţe cu osii din lemn şi alte *unelte cu totul rudimentare* pentru început de secol XX, multe gospodării fiind lipsite şi de astfel de unelte.

Interesant de semnalat este şi **procedeul original** de a găsi un numitor comun pentru a face cât mai *palpabil* nivelul înzestrării tehnice a gospodăriilor. Folosind preţul mediu de vânzare în comerţ a utilajelor şi uneltelor (stabilit pe baza cataloagelor deţinute de către depozitarii acestora) a ajuns la **concluzia** potrivit căreia **valoarea maşinilor, utilajelor şi uneltelor agricole reprezenta aproape jumătate din valoarea animalelor**.

Cu toate *greutăţile întâmpinate* pe teren atât în ceea ce priveşte colaborarea cu organele locale administrative, înregistrarea şi colectarea informaţiilor, cât şi a neîncrederii şi criticilor formulate, în special cu privire la concepţia sa asupra studiului întocmit şi a calităţii datelor obţinute, în **opinia lui Leonida Colescu** rezultatele "*confirmă foloasele numeroase ce le aduce această lucrare care devine indispensabilă pentru oricine se interesează de starea economică a ţării şi de mersul principalului său factor de bogăţie şi de producţiune:* **Agricultura.***"*

- Ideea întocmirii lucrării: **"Progresele economice ale României, îndeplinite sub domnia Majestăţii sale Regelui Carol I" 1866 –1906,** apărută în anul 1907, în ediţie bilingvă (română şi franceză) i-a fost sugerată de către Expoziţia României din anul 1906 pentru aniversarea a 1800 de ani de la întemeierea neamului românesc şi 40 de ani de domnie a regelui Carol I care "*avea să arate ţării şi străinătăţii o icoană fidelă a muncii, a energiei poporului*

român şi un inventar al avuţiei naţionale, intelectuale şi materiale, cu care în cursul unei lungi şi fecunde domnii s-a îmbogăţit patrimoniul naţional".

În cele **trei capitole***;* starea economică a României la 1866; progresele îndeplinite de la 1866-1905; Regatul României din punct de vedere economic în 1905, au fost analizate în mod succint principalele aspecte privind evoluţia populaţiei; agriculturii; pescuitului; pădurile; petrolul; industria; drumurile şi căile ferate; navigaţia fluvială şi maritimă; poştă şi telefonie; veniturile şi cheltuielile statului; impozitele; datoria publică, precum şi activitatea financiară.

Deşi în **prima jumătate a secolului XIX** au fost obţinute o serie de rezultate bune în plan economic şi social, dar mai ales în viaţa politică, "*în anul 1866, la suirea pe tron a principelui Carol, (*arăta Leonida Colescu) *situaţia economică era foarte înapoiată, producţiunea neînsemnată, populaţiunea în suferinţă. Lipsă de civilizaţiune, lipsă de activitate industrială, lipsă de mijloace de comunicaţiune , lipsă de Casa Statului (" visteria ţării", nota autorului) lipsă de credit public şi particular, lipsă în fine de adevărata viaţă economică şi comercială".*

În cei **40 de ani** care au urmat au fost întreprinse o serie de **măsuri pentru stimularea dezvoltării economico-sociale** a statului, referitoare, în principal la: introducerea unor tarife de import ridicate pentru a nu periclita dezvoltarea activităţii indigene şi asigurarea pieţei de desfacere; dezvoltarea reţelei de drumuri, transport feroviar şi naval; concesionarea terenurilor pentru construirea unor obiective economice şi social - culturale; stimularea exportului în special pentru produsele agricole; dezvoltarea poştei şi reţelei telegrafice; construirea de şcoli şi instituţii culturale şi administrative; reducerea dobânzilor pentru creditele acordate; înfiinţarea unei reţele de bănci populare în mediul rural etc.

Drept urmare, România a cunoscut în această perioadă un ritm de dezvoltare cu mult superior anilor primei jumătăţi a secolului XIX, situându-se printre ţările cu un **grad accelerat de dezvoltare** mai cu seamă faţă de cele din estul şi sud-estul Europei, reuşind să recupereze, în bună parte, decalajele care o separau de ţările vest –europene, în unele domenii reuşind chiar să depăşească nivelul acestora.

Printre **cele mai însemnate realizări**, Leonida Colescu menţionează **creşterea populaţiei** de 1,6 ori înregistrându-se o densitate de 50 locuitori/ km^2 (comparativ cu cca. 40 locuitori, media europeană) **suprafaţa cultivată** a sporit de 2,4 ori ponderea cerealelor reprezentând circa 85% din suprafaţa cultivată. **Producţia acestor culturi** a depăşit de aproape 6 ori nivelul celei realizate în anul 1866 la porumb, orz, ovăz şi de 2,4 ori la grâu, **România** situându-se pe **primele locuri în Europa** privind producţia pe locuitor la aceste culturi. O **performanţă remarcabilă** s'a realizat în **industria petrolieră şi a zahărului** unde producţia a sporit de 84, şi, respectiv, de 46 ori.

Rezultatele deosebite obţinute în aceşti ani, au permis o **creştere a exportului** de aproape 4 ori, în special la cereale, România deţinând **primul loc în Europa privind exportul de cereale/ locuitor**. Un aspect deosebit de interesant, semnalat, se referă la **exportul de porumb/ locuitor** care în 1905 a fost **dublu faţă de cel din S.U.A.** De asemenea, el a arătat, că exportul de produse agricole ar fi fost mult mai mare dacă n'ar fi existat anumite **restricţii** din partea Austro-Ungariei, precum şi a altor ţări europene, mai cu seamă pentru **animale** unde România dispunea de un potenţial însemnat pentru export. Realizări notabile s'au obţinut şi în alte domenii (învăţământ, asistenţă medicală, transport, poştă şi telecomunicaţii, etc.) Veniturile statului, în această perioadă au sporit de 4 ori, iar cheltuielile de circa trei ori. "*Cu atât mai scumpă câtă să ne pară şi cu atât mai trainică trebuie să fie opera noastă de progres, cu cât ea s'a îndeplinit numai prin noi înşine*" menţiona Leonida Colescu în finalul studiului jubiliar.

Ca un **fapt inedit** este folosirea unor **grafice** gen panou cu figuri sugestive şi date reprezentând nivelul dezvoltării statului român la începutul fiecărui deceniu al perioadei analizate..

Este ideea meritorie a lui Leonida Colescu de a fi elaborat un asemenea studiu, în care este **înfăţişată pentru prima dată evoluţia României în cea de-a doua jumătate a secolului XIX şi începutul secolului XX**, constituind un important **moment de referinţă**, nu numai pentru ţara noastră ci şi pentru celelalte ţări europene.

● Analiza succintă intitulată "**Progresele Dobrogei de la anexare până astăzi (1878-1906)"** întocmită de către Leonida Colescu reprezintă **prima lucrare** privind dezvoltarea economico-socială a acestei provincii româneşti.

Deşi în timpul dominaţiei otomane, Dobrogea se afla într-o stare accentuată de înapoiere, aceasta a fost şi mai mult agravată de Războiul ruso-româno-turc, încât la data alipirii ei la patria mamă (potrivit Tratatului de la Berlin din 13 iulie 1878) **situaţia** era de-a dreptul **deplorabilă**, Leonida

Colescu prezentând, sintetic, următorul **tablou sumbru:** o populaţie extrem de mică (cu o densitate de numai câţiva locuitori /km^2; o producţie de cereale infimă; un export neînsemnat; din pescăriile imense ale statului se obţineau venituri foarte mici; carierele de piatră aproape neexploatate; portul Constanţa foarte slab dotat etc.

Subliniind că în acea perioadă, **principalii factori de progres** erau populaţia, producţia agricolă şi industria, intensificarea pescuitului, căile de comunicaţii, finanţele şi instruirea publică, măsurile întreprinse de către statul român au fost orientate, cu prioritate, în aceste direcţii.

Printre **primele măsuri** luate (pe lângă alocarea unor fonduri importante pentru investiţii) au fost cele referitoare la: stimularea căsătoriilor**;** popularea provinciei cu locuitori din alte zone ale ţării, precum şi din afara graniţelor; împroprietărirea populaţiei cu terenuri pentru construirea de locuinţe precum şi pentru activitatea agricolă; vânzarea acestora la preţuri atractive mai ales pentru noii veniţi, precum şi alte măsuri menite să-i determine să se stabilească în Dobrogea.

Ca urmare, **în această perioadă** ritmul de sporire a populaţiei şi implicit a forţei de muncă din agricultură a fost mult mai rapid decât în celelalte zone ale ţării precum şi pentru dezvoltarea altor activităţi, populaţia dublându-se în numai 20 de ani.

De asemenea, suprafaţa cultivată şi efectivele de bovine şi cabaline au crescut de peste 2 ori, producţia de grâu şi orz de circa 3 ori, veniturile din pescuit sporind în această perioadă de aproape 8 ori etc…

Creşterea însemnată a producţiei agricole şi industriale a asigurat nu numai satisfacerea unor cerinţe interne ci şi externe. V**eniturile** din export au crescut de aproape 8 ori, depăşind, în anul 1905, importul de circa 5 ori.

Rezultatele deosebite, obţinute în cei 27 de ani, menţiona Leonida Colescu *"ne îndreptăţesc a afirma fără sfială că decisiunea Europei, care a alipit la patria-mumă această importantă provincie, a fost nu numai folositoare pentru ţara întreagă, dar a constituit o adevărată binefacere pentru Dobrogea, care sub dominaţiunea înţeleaptă a viteazului nostru Rege, a intrat repede pe calea civilizaţiunii şi a ajuns la o stare de prosperitate pe care n'o cunoscuse niciodată."*

***

In activitatea sa îndelungată şi complexă Leonida Colescu **a întocmit şi alte lucrări importante** privind o gamă variată de probleme, cu o semnificaţie majoră pentru acele vremuri, referitoare – în principal – la viaţa socială şi economică a ţării în primele decenii ale secolului XX.

Legea rurală din 1864 şi statistica ţăranilor împroprietăriţi (1900); Drepturile de pensiune al funcţionarilor statului din România (1901); Studiu privind alegerile pentru corpurile legiuitoare (ed. 1901 şi 1905); Comerciul de cereale al principalelor ţări din lume (1902); Cultura cerealelor în principalele ţări din lume (1903); Asociaţiile agricole din România (1910); Populaţia românească din Ungaria (ed. 1913 şi 1915); Populaţia de origină mozaică din România (1915); Comerţul exterior al României, înainte şi după Primul Război Mondial (1926); Impozitul pe veniturile proprietăţilor clădite (1927) etc…

● În calitatea sa de **membru al Institutului Internaţional de Statistică,** Leonida Colescu a avut o participare activă la sesiunile acestuia (desfăşurate la intervale de doi ani până în 1913) în cadrul cărora a prezentat o serie de **studii şi referate** privind organizarea, efectuarea şi valorificarea rezultatelor principalelor cercetări statistice, studii şi analize precum şi preocupările României pentru dezvoltarea şi modernizarea statisticii.

In toate lucrările sale, **a analizat datele statistice în strânsă legătură cu fenomenele sociale şi economice:** numărul ştiutorilor şi neştiutorilor de carte, pe grupe de vârstă şi sex; numărul locuitorilor şi profesiile acestora; suprafaţa şi efectivele de animale precum şi numărul deţinătorilor, pe profesii; gruparea gospodăriilor după suprafaţa şi numărul animalelor deţinute; numărul locuitorilor şi al locuinţelor după gradul de confort (numărul şi suprafaţa încăperilor locuibile şi al dependinţelor, felul materialelor folosite la construirea clădirilor şi locuinţelor, etc..) **aceasta fiind una din trăsăturile esenţiale ale concepţiei şi modului său de abordare, în spirit critic şi novator, a problemelor analizate**.

***

Preocuparile lui Leonida Colescu în domeniul editorial şi publicistic s-au manifestat încă din primii ani ai angajării sale în cadrul instituţiei.

● In anul 1899 a elaborat studiul privind „**Necesitatea unui Anuar Statistic al României,"** o asemenea publicaţie fiind (după părerea sa) o măsură stringentă ce se impunea a fi luată pentru desfăşurarea activităţii în domeniul statisticii (şi în alte domenii) în cât mai bune condiţii."

Ca o *investigaţiune statistică să-şi producă folosul* său (menţiona Leonida Colescu) *este indispensabil ca îndată după completare, faptele adunate să fie metodic dispuse şi date la lumină," considerând că o asemenea publicaţie ..."care realizează mai bine, mai propriu şi mai cu folos acest scop, este Anuarul Statistic".* El aprecia că **numai un anuar statistic** poate avea menirea importantă " *de a condensa într-un singur volum toate investigaţiunile statistice, lucrate de ministere şi alte servicii publice, cari privesc mişcarea unei ţări, sau cu alte cuvinte, de a condensa în tablouri şi coloane cu ţifre viaţa unei societăţi, pe un interval dat"*

Potrivit **concepţiei sale**, anuarul urma să cuprindă date privind structura şi dinamica socială, mişcarea economică, morală, culturală şi politică a ţării. Inspirându-se şi din anuarele publicate, încă din perioada anilor 1840-1860, în special în ţările vest - europene, a întocmit chiar un **proiect** privind principalii indicatori ce urmau a fi cuprinşi în anuar, structuraţi pe capitole şi în cadrul acestora pe probleme. Totodată, a preconizat ca anuarul să fie întocmit într-un format comod şi uşor de mânuit care să cuprindă circa 400-500 de pagini.

● In anul **1904** a apărut **Primul anuar statistic** (cu date pentru perioada 1891-1903), publicat de către Direcţia Statisticii din Ministerul Finanţelor, ţinându-se seama în mare măsură de propunerile lui Leonida Colescu, cu unele modificări, în special în partea referitoare la finanţele statului şi instituţiile financiare. Anuarul a cuprins **16 părţi** structurate pe capitole, privind : climatologia şi organizarea politică şi administrativă; populaţia şi mişcarea acesteia; învăţământul şi cultura; starea sanitar-veterinară şi asistenţa publică; armata; funcţionarii publici şi pensionarii; agricultura; incendiile şi societăţile de asigurare; industria şi comerţul; căile de comunicaţie; finanţele statului şi instituţiile financiare etc.., partea finală cuprinzând un capitol cu „ **explicaţiuni"** legislative, metodologice, etc..

Pentru a aduce la cunoştinţa tuturor utilizatorilor de informaţii statistice **necesitatea şi importanţa deosebită** a acestei publicaţii, în partea introductivă s-a precizat că spre deosebire de trecut când statistica era privită „*ca un mijloc de a satisface o simplă curiositate, a ajuns la o desvoltare atât de mare, în cât astăzi e generală părerea că* ***fără statistică nu şcim ce am fost, ce suntem şi ce vom fi"*** [15].

Menţionând că această publicaţie importantă devenită indispensabilă va avea menirea de „*a da o oglindă despre întreaga stare socială, culturală, economică, financiară şi administrativă a ţărei,...” Ea centralisează într-un sistem unitar toate publicaţiunile statistice apărute până acum în mod sporadic.Prin aceasta credem a fi adus un serviciu tutulor cari se ocupă cu o cestiune sau alta, dându-le la îndemână, în resumat, tot ceea ce i-ar putea interesa şi avisându-i pentru studii mai amănunţite la publicaţiuni speciale. Străinătăţii i se pune la dispoziţie un bogat material statistic şi nu va mai fi nevoită în viitor a'şi formula păreri despre România din articole de ziare, de multe ori tendenţioase şi neexacte”.*

● „**Buletinul Statistic General al României”,** editat în anul 1892, sub patronajul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor de către Constantin Crupenski (conducătorul Instituţiei din acea vreme) a avut drept **obiectiv principal** publicarea, cu periodicitate lunară, a actelor oficiale, (decrete, decizii, circulare, instrucţiuni etc) privind activitatea statistică, date statistice însoţite de scurte note explicative etc. Totuşi, până la sfârşitul secolului XIX, această publicaţie a avut o periodicitate trimestrială şi chiar semestrială datorită atât unor cauze obiective, cât şi de ordin subiectiv.

Incepând din anul 1899, până în 1922 a fost **editat** de către Leonida Colescu, sub denumirea de ”**Buletin Statistic al României”**, cuprinzând un însemnat şi diversificat volum de date şi informaţii statistice, precum şi scurte note analitice privind activitatea statistică din diferite domenii. De asemenea, a cuprins şi anumite informaţii mai importante referitoare la activitatea statistică din unele ţări – conţinutul acestei publicaţii cunoscând o îmbunătăţire permanentă pentru a putea răspunde în condiţii cât mai bune cerinţelor utilizatorilor de informaţii statistice.

In prefaţa primului număr din anul 1919 (apărut după o întrerupere de 3 ani din cauza războiului), dorind să sublinieze **necesitatea şi utilitatea** Buletinului statistic, Leonida Colescu arăta că **scopul principal** al acestui buletin este de “*a rezuma rezultatele cercetărilor statistice şi de a pune la îndemâna tutulor persoanelor, atât din ţară cât şi din străinătate, mijloacele de a cunoaşte în mod exact şi într-o formă comodă, bogăţia şi producţiunea României”... ” Prin aceasta statistica îşi îndeplineşte de la început datoria sa de a aşeza farul, care va avea să lumineze noua închegare a Statului Român, în cuprinsul său teritorial.”*

Acest buletin a **prefigurat,** de fapt, actualele buletine statistice periodice editate de către Instituţia Centrală de Statistică începând din a doua jumătate a sec. XX.

● Inspirat din practica ţărilor vest-europene, Leonida Colescu a editat din anul 1908: „**Bibliografia economică a României"** dovedindu-se de un real folos pentru utilizatorii de informaţii.

Această bibliografie cu **periodicitate lunară**, a reprezentat, de fapt, un **repertoar** care a cuprins titluri de lucrări din diferite domenii de activitate, articole din reviste, ziare, informaţii apărute în diverse buletine etc..

„Cercetările pe tărâmul social, economic şi agricol (menţiona în primul număr din anul 1908*) luând în România, în ultimii ani, o mare desvoltare, am crezut necesar să luăm iniţiativa publicării unei asemenea bibliografii care să cuprindă cărţile şi principalele articole din ziarele şi revistele române",* având în vedere că*, „în materie de bibliografie"* apărea numai „*creşterea publicaţiilor Academiei Române",*un catalog care cuprindea toate publicaţiile intrate în biblioteca acesteia.

Pentru a putea fi şi la îndemâna utilizatorilor din alte ţări, în special a Institutului Internaţional de Bibliografie din Bruxelles, înfiinţat în anul 1902, Colescu a prevăzut ca fiecare titlu de lucrare, notă, extras etc.. să poarte un **număr de clasificare** cu numerotaţia dată în Tabelele clasificării bibliografice decimale (Dewey) adoptată de către acest institut.

In concepţia sa, adoptarea unei asemenea clasificări a fost determinată nu numai de simplitatea acesteia şi uşurarea mânuirii publicaţiei bibliografice ci şi de faptul că acest sistem deja se practica cu succes în multe instituţii statistice din Europa, tinzând să devină universal.

Bibliografia a fost astfel **gândită** încât să permită **cuprinderea unei arii cât mai largi de informaţii** sistematizate pe următoarele domenii de activitate: "*sociologie; statistică; demografie; economie; finanţe; muncă; producţiunea; circulaţiunea; repartiţiunea şi consumaţiunea bogăţiilor; proprietate; cestiunea agrară; asigurări; asistenţa şi higiena publică; industrie; comerţ; agricultura ca ştiinţă aplicată în toate ramurile ei, precum şi în general, toate lucrările de ordin social-economic."*

Fiind apreciată nu numai în ţară ci şi în străinătate**, această bibliografie** a avut **cea mai lungă perioadă de apariţie** (1908-1915 şi 1921-1941), fiind cotată drept una din cele mai importante publicaţii statistice apărute în prima jumătate a secolului XX.

● **„Dicţionarul statistic”** întocmit în două volume (publicate în anii 1914-1915), **are un cu totul alt profil,** depăşind sensul strict care i se atribuie astăzi, de lucrare ce cuprinde termenii utilizaţi în statistică, grupaţi în ordine alfabetică sau după alte criterii, cu explicaţii referitoare la conţinutul noţiunilor pe care le desemnează.

Subliniind **importanţa deosebită a statisticii pentru întocmirea unei asemenea lucrări**, în opinia lui Leonida Colescu *“Statistica, fie ca ştiinţă, fie ca metodă, trebuie pusă în prima linie în serviciul statului. Menirea ei principală a fost, încă dela obârşie , ca să cerceteze şi să exprime prin vocea cifrelor toate faptele care interesează viaţa fizică şi economică a statului”* considerând că numai *“statistica cu metoda sa riguroasă şi cu caracterul său obiectiv, poate să dirigă cercetările şi să lumineze* ***“ ce este”,*** *pentru ca apoi să se ştie* ***“cum trebuie să fie”.***

Gândit într-un mod original, cu date pe total ţară, judeţe şi localităţi, dicţionarul cuprinde principalii indicatori privind rezultatele **Recensământului general al populaţiei din anul 1912**, precum şi o serie de **caracteristici** din punct de vedere geografic, economic, administrativ, etc. stabilite pe baza altor surse de date. Totodată, pentru a reliefa cât mai multe informaţii statistice, a utilizat anumite **simboluri** privind instituţiile administrative, economice şi social-culturale prin care a fost marcată existenţa acestora în cadrul fiecărei localităţi – cuprinzând, în total, circa 40 de poziţii destinate pentru fiecare localitate.

În vederea facilitării folosirii lui, a întocmit la sfârşitul volumului II o “ **parte tabolarică***”* în ordinea alfabetică a localităţilor, cu indicarea paginii, precum şi un tabel recapitulativ, general, cu date pentru fiecare judeţ şi la nivelul întregii ţări.

Referindu-se la **rolul acestei publicaţii** originale, Leonida Colescu atrăgea atenţia beneficiarilor că ”*Această operă care se face pentru întâia oară în ţară, cuprinde, în tabele, rânduite in formă lexicografică, datele mai însemnate şi cele mai recente ce posedăm în privinţa distribuirii populaţiunii şi a organizării administrative a României” ...,* precum şi anumite însemnări geografice, economice, câteva noţiuni administrative şi alte diferite însemnări de interes naţional şi local, fiind considerată ca o **lucrare foarte utilă** nu numai pentru omul de stat şi funcţionarul public, ci în general, pentru orice persoană interesată de a cunoaşte ţara mai în amănunt, având o garanţie mai mare privind exactitatea datelor, faţă de alte lucrări.

Acest important şi original dicţionar, constituie nu numai **prima lucrare,** de acest gen, ci şi **unica publicaţie** apărută până în prezent în ţara noastră.

● Ca un aspect interesant şi cu o valoare importantă pentru activitatea şi preocupările lui multiple, este de reţinut şi faptul că o bună parte din **reprezentările grafice şi tabelele** cuprinse în lucrările sale au fost **concepute şi întocmite de către el însuşi.**

● De asemenea, a manifestat o **preocupare statornică** pentru **dotarea bibliotecii** Instituţiei cu diferite lucrări de specialitate procurate, în mare parte, din străinătate.

***

● După **Primul Război Mondial,** a devenit imperios necesară cunoaşterea fenomenelor social – economice atât pentru noile provincii integrate în graniţele fireşti ale României, cât şi pentru cele din vechiul teritoriu care suferise enorm din cauza războiului.

Statistica României, cu structura organizatorică dinaintea războiului ("serviciul statisticii generale") nu putea să răspundă noilor cerinţe ale statului. În anul 1919 a fost creată Direcţia Generală a Statisticii, revenindu-se, astfel, la sistemul centralizat de organizare a acesteia. La numai doi ani, însă, de funcţionare în noua structură organizatorică a fost dezmembrată pe cale bugetară, statisticile de ramură fiind preluate de către ministere, potrivit domeniilor de activitate ale acestora[16].

Nefiind de acord cu unele probleme de principiu în legătură cu noua structură organizatorică a aparatului statistic precum şi în urma unor presiuni politice, **în anul 1922 Leonida Colescu şi-a dat demisia,** după aproape un sfert de veac de când s-a aflat la conducerea instituţiei, având **cea mai lungă perioadă de deţinere a acestei funcţii comparativ cu succesorii săi.**

Leonida Colescu a continuat să-şi desfăşoare activitatea în calitate de **administrator** al Institutului Economic Român; **preşedinte** al Consiliului Superior de Statistică; **membru** (1929) al Comisiei pentru Recensământul General al Populaţiei; **profesor** de demografie la Şcoala superioară de statistică (1930), având o **contribuţie importantă** la elaborarea lucrărilor privind Recensământul general al populaţiei din anul 1930, în special pentru îmbunătăţirea noului act normativ de organizare şi efectuare a acestui recensământ faţă de cel din anul 1912, mai ales pentru elaborarea formularului observării statistice, a instrucţiunilor de completare şi prelucrare a datelor, precum şi instruirea personalului antrenat în această acţiune de mare amploare – împărtăşirea experienţei sale bogate (dobândită cu ocazia efectuării Recensământului general al populaţiei din anul 1912 şi a altor investigaţii statistice), dovedindu-se deosebit de utilă.

***

● **Indelungata şi rodnica activitate a lui** Leonida Coelscu au relevat cu pregnanţă **cunoştinţele temeinice** pe care le avea cu privire la rigorile fundamentale care trebuiau respectate la întocmirea instrumentarelor statistice (instrucţiuni, formulare de înregistrare şi centralizare a datelor etc…); efectuarea înregistrărilor statistice precum şi prelucrarea informaţiilor culese; **acurateţea, puterea de aprofundare şi interpretare** a rezultatelor investigaţiilor statistice; **capacitatea de sintetizare** a fenomenelor social-economice desprinse şi **tendinţa** lor de dezvoltare.

Totodată, s-a remarcat şi ca un **excelent organizator** a tuturor acţiunilor întreprinse (o bună parte în condiţii dificile) reuşind să se înconjoare de un **valoros grup de colaboratori,** din cadrul Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, instituţii centrale etc. – situându-se în istoria statisticii româneşti ca o **personalitate de excepţie,** un **militant consecvent** pentru dezvoltarea statisticii României, **opera sa lăsată generaţiilor care au urmat constituind un important izvor de inspiraţie** pentru teoreticienii şi practicienii din domeniul statisticii, economiei şi finanţelor precum şi pentru cercetătorii care se preocupă de istoria gândirii statistice şi economice din România.

Precizări

1. ***Recensământul general al populaţiunii României din decembrie 1899,***date definitive, 1905 (retipărit în anul 1944 de Institutul Central de Statistică).

2. Prefaţa dr. Sabin Manuila. De remarcat că totuşi dr. Sabin Manuila, **nu şi-a exprimat în mod clar poziţia faţă de acest recensământ**, având anumite dubii dacă a fost un recensământ statistic sau un recensământ fiscal.

3. Aceste prevederi principale, au stat în mare parte, **la baza tuturor actelor normative întocmite pentru anii care au urmat până în prezent,** adaptate, desigur, la specificul domeniilor de activitate în care s-au efectuat cercetări statistice de acest gen (industrie, agricultură etc.).

4. **Statistica ştiutorilor de carte din România,** întocmită pe baza rezultatelor definitive ale Recensământului general al populaţiei, din decembrie 1912 (retipărită în anul 1947 de Institutul Central de Statistică).

5. **Statistica clădirilor şi locuinţelor,** pe baza datelor Recensământului general al populaţiei din 19 decembrie 1912

6. **Statistica demografică a României; Populaţia Regatului Român, după recensământul făcut la 19 Decembrie 1912, (1921)**.

7. Recensământul din **anul 1873**, solicitat de către Franţa pentru obţinerea unor informaţii suplimentare privind stadiul de dezvoltare a agriculturii statului român precum şi cele câteva recensăminte din perioada **1884-1899** au fost efectuate pe **cale administrativă** având un pronunţat **caracter fiscal**. Referindu-se la aceste recensăminte, Leonida Colescu sublinia că, pe cât de simplă pe atât de defectuoasă era această metodă, experienţa dovedind, că ”*…nu se pot strânge date care să reprezinte icoana fidelă a stării reale, decât numai atunci când se indică şi se pune la dispoziţiunea agentului mijloacele necesare pentru a face o adevărată investigaţie statistică,”* **- recensămintele fiscale anterioare fiind simple evaluări neconcludente.**

8. **Recensământul animalelor din decembrie 1900**, publicat în „Statistica animalelor domestice din România” (1903).

9. Majoritatea lucrărilor sale reţin atenţia prin **bogăţia comparaţiilor cu diferite ţări**

din Europa, precum şi din alte zone, cu toate deosebirile de metodologie şi a perioadei comparate.

10. **Ancheta industrială din 1901-1902,** vol. 1.

11. „Suprafeţele cultivate şi producţia agricolă vegetală obţinută"; „Modul de exploatare a terenurilor"; „Înzestrarea agriculturii cu mijloace tehnice şi utilaje agricole cu tracţiune animală".

12. El a considerat întotdeauna că „***utilizarea statisticii*** *în studierea fenomenelor social –economice are o* ***însemnătate deosebită*** *atât pentru stat ca administrator şi legiuitor cât şi pentru producătorul de bunuri şi consum*". In susţinerea acestor considerente, a avut în vedere faptul că „**interesul de a cunoaşte** cât şi ce se produce şi ce se întâmplă apoi cu bunurile obţinute, deşi a fost *recunoscut şi urmărit încă din cele mai vechi timpuri, acesta a dobândit noi dimensiuni în special după* ***Tratatul de la Adrianopol*** *din anul 1829 care a* ***desfiinţat monopolul turcesc*** *asupra comerţului cu cereale şi animale al Munteniei şi Moldovei*".

13. **Statistica agricolă a României**, studiu analitic bazat pe cercetările făcute în anii 1904-1905 (publicat în 1907).

14. Gruparea în numai două categorii de gospodării (datorită, probabil, nivelului dotării tehnice din acea vreme) nu a fost de natură să ofere posibilitatea relevării unor aspecte concludente, în special pentru gospodăriile care deţineau sub 10 hectare acestea reprezentând, de fapt cea mai mare parte.

15. **Anuarul statistic al României, 1904**, Prefaţă, pag. I.

16. În perioada interbelică au avut loc 8 organizări şi reorganizări.

Studiu sintetic întocmit de
Laurenţiu GUŢESCU
(Asociaţia Generală a Economiştilor din România,
Societatea Română de Statistică)